Läs

Nummer 28
November 2018
Pris 70 kr

Tidskrift för Läkepedagogik & Socialterapi

Innehåll nr 28/2018

Om anden
Anden som begrepp 4

Hållbart samarbete
Att hitta praktiska lösningar.....10

Att stå vid barnets sida
KASAM Mikaelgården 12

Brukarporträtt Anders
Från snack till verkstad 16

Utbildningskonferens Kassel
Utblick ”Det internationella arbetet”..... 18

Värna internationellt
Att vara en bit av pusslet 22

Antroposofiska Socialterapin
Teser om den Antroposofiska
Socialterapin 25

Europeiskt samarbete
Verkstäder behövs..... 29

Fortbildning Spira 30

Bokanmälan
Det omätbaras renässans
Jonna Bornemark 32

Robyggebutik
Butiken i ny regi..... 34

Värnagarantin
Värnagarantin och dess utveckling 36

Annonser 38

Värnas Kärnvärden 40

Verksamhetsförteckning 42

Redaktion

Ansvarig utgivare
Värna – www.varna.nu
Helena Casanova
Varje författare ansvarar själv
för artikelns innehåll.

Redaktion
Paula Hämäläinen-Karlström
Anders Rosenberg

Grafisk gestaltning
Åsa Hult

Tryck
GPC Tryck AB, Växjö
0470–700 700

Omslag sid 1
Elevarbeten i torrnålsgravyr,
från Saltåskolan

Kontakt
Värna
Tuna industriväg 2, 153 30 Järna
08–551 715 30

paula@varna.nu
anders@varna.nu

Annonsera i LäS
Helsida 4 000 kr, halvsida 2 000 kr,
kvartssida 1 000 kr

Bankgiro 5020–5681

LäS på nätet
www.varna.nu
ISSN 1654–2037

Andlighet
– *ett levande begrepp*

ATT MÄNNISKAN ÄR bärare av en andlighet tvivlar vi nog inte på, men tvivel kan man hysa inför möjligheten att tala om andlighet utanför den antroposofiska sfären och kunna mötas i ett ömsesidigt utbyte om detta mångfacetterade begrepp. Med boken *”Om anden – Filosofiska perspektiv på ande och andlighet”* bidrar Värna till att möjliggöra en dialog och diskussion om ande och andlighet även i mer allmänna sammanhang.

ANTROPOSOFINS HÅLLNING TILL det andliga som varande kärnan i Steiners livssyn tillåter oss också att mötas i samtal och aktiviteter världen över i en gemensam strävan att förstå vad ande och andlighet är som levande företeelser i praxis, i vår läkepedagogiska – och socialterapeutiska vardag.

MÄNNISKOSYNEN SOM GER det andliga en rättmätig plats i våra verksamheter lyser också igenom i den människosyn, våra kärnvärden som Värnas verksamheter arbetar efter. Något som speglas i de anhörigas önskan och beslut om att kämpa för sina barns rätt att få bo på en socialterapeutisk verksamhet, vilket *Artikeln om Anders* tar upp.

ANDRA ARTIKLAR I detta nummer skildrar möten där en antroposofisk anda låter medarbetare från hela världen samlas kring intresset för Rudolf Steiners människosyn, läkepedagogik och socialterapi.

VI HOPPAS ATT detta nummer av LäS och boken om ande och andlighet inspirerar er till ett fortsatt utforskande av anden som ett levande begrepp i vardagen.

Trevlig läsning!

Paula och Anders

om anden

Värna ger ut en bok! Den finns att köpa på vår hemsida ***www.värna.se***

ANDEN SOM BEGREPP har beledsagat människans föreställningsvärld sedan urminnes tider. Att den representerar något viktigt i människors liv bekräftas i denna antologi av författarnas reflexioner över vad betydande filosofer som Paulus, Hegel, Scheler, Steiner och Tillich har tänkt om andens betydelse för människans tillvaro.

FÖRFATTARNA REFLEKTERAR ÖVER andebegreppets både diskutabla och angelägna ställning som något intressant att utforska, om dess vara som en självständig benämning för något allmänmänskligt och vitalt i alla tider, även i vår. Därför är det angeläget för oss att tänka kring andebegreppet, hur det fått sin betydelse, och vilka skilda innebörder det kan ha i olika sammanhang. Enligt Hans Ruin är det särskilt intressant genom sin ställning av att stå i korspunkten mellan filosofi och religion/teologi, varför han håller anden för att vara ett av de absolut viktigaste begreppen i vår västerländska idétradition.

RISKEN FINNS ATT ande och en oreflekterad användning av ordet endast associeras med mystik, det religiösa livet och högtidliga företeelser som andakt. Det kan medföra ett undvikande av ordet som en bestämning för andlighet i andra bemärkelser, som när andlighet beskriver förhållningssätt och livssyn för människor som strävar mot ett andligt men konfessionsfritt liv. Därtill kommer de mer abstrakta betydelserna av ordet, som etymologiskt bygger på ordstammen ande som till exempel andan i en verksamhet eller en rörelse. Mångfalden av betydelser gör därför andebegreppet intressant att närma sig utifrån ett filosofiskt perspektiv, där andens innebörd även kan utforskas fristående från de konnotationer som är knutna till religion och mystik.

Paula H Karlström

JONNA BORNEMARK, docent i filosofi och lärare och forskare på Centrum för praktisk kunskap på Södertörns högskola.

PER JOHANSSON, filosofie doktor i humanekologi och fil kand i idé- och lärdomshistoria.

GÉRARD LARTAUD har en filosofie masterexamen från sitt hemland Frankrike.

ARI RISTINIEMI, professor i religionsvetenskap vid Högskolan i Gävle.

HANS RUIN, professor i filosofi vid Södertörns högskola

SVEN-OLOV WALLENSTEIN, professor i filosofi vid Södertörns högskola.

Varför ska Värna ge ut filosofiska texter om andebegreppet?

Varför inte, är kanske ett adekvat svar om vi tänker efter

Eftersom det vid närmare begrundande framstår som det fenomen, den tankens mötesplats där Steiners människo- och livssyn kan komma i dialog med andra filosofer som också reflekterat över andens betydelse för människan. Och uppfattningen om vad människan är.

Anden i oss särskiljer inte oss, utan i anden är vi alla lika med vår kapacitet och våra begränsningar, vi har något gemensamt bortom avgränsande definitioner som bestämmer kön, diagnoser och så vidare. Men att sedan få fatt i och kunna beskriva det andliga möter ofta problem och här kan ett möte med någon annans, kanske en filosofs, tankar föra reflekterandet vidare.

En tankens dialog som ger möjlighet till att utforska och upptäcka gemensamma nämnare och olikheter vad gäller anden och det andliga.

Är det viktigt idag?

Ja, eftersom andlighet trots sin levande närvaro som ord och begrepp aldrig är lätt och enkelt att förstå, och därför lockar till ett utforskande. Anden som begrepp har potential att belysa vår syn på det mänskliga livet och dess betydelse för det mänskliga varat, något som boken: *”Om anden – filosofiska perspektiv på ande och andlighet”* vill inspirera läsaren till att fördjupa sig i.

Paula H Karlström

Anden och andligheten i kvalitetsarbetet

Jag tar mig an boken ”*Om anden – filosofiska perspektiv på ande och andlighet”* med känslan av att försöka få fatt i något som är ogripbart. I samma andetag eller kanske tanketag får jag för min inre blick syn på att, kvalitetsbegreppet, som jag ska försöka sätta i relation till anden och andligheten med den här texten är lika ogripbart. Vad är anden, vad är kvalitet?

I antologin tar författarna spjärn mot olika filosofer för att i den mån det är möjligt ge läsaren en förståelse för vad anden och andligheten kan vara bortanför den begränsning som religionerna erbjuder. Texterna är komplexa och kräver en del tankekullerbyttor av mig som läsare. Författarna utforskar hur anden och andligheten tar plats i människan och jag försöker förstå.

Med den utgångspunkten börjar mina reflektioner. Jag sitter på ett medarbetarsamtal med min chef, vi diskuterar vad kvalitet i förskolan är. ”Tänk om du kunde undersöka vad det finns för kvalitetsmått för förskolan” säger hon till mig. ”Något vi inte vet ännu, inte tänkt på, vad tror du?” Jag sväljer kroken. Kan inget annat. Jag brinner för att utforska kvalitetsbegreppet.

Andligheten och anden får många ansikten och betydelser i boken, men jag tycker ändå att det finns någon sorts essens i begreppet andlighet. Ogripbart ja, men en känsla av igenkännande får tag i mig.

När jag arbetar med kollegiala observationer, både som observatör i förskolan och även med Värna garantin så är det särskilt ett moment i den, ganska styrda och begränsade, processen som jag vill försöka koppla ihop med vissa av bokens formuleringar om anden och andligheten. Det är det vi kallar överlämningsmötet. När verksamheten som blivit observerad möter observatörerna i ett strukturerat dialogsamtal.

På olika sätt och med olika ingångar förstår jag anden och andligheten som

när människan vänder tillbaka till sig själv, kanske möter sig själv i en vilja att förstå och begripa världen. Det görs inte av sig själv, det kräver något av människan en ansträngning och vilja att acceptera en spegling av sig själv i något annat. För mig ger överlämningsmötet en sådan möjlighet. Istället för ett undersökande av det egna livet och dess väsen undersöker en verksamhet sitt ”inre liv”. Det görs genom observatören som i sin berättelse speglar den erfarna praktiken och dess vara. För mig blir det en möjlighet att det mötet få syn på kvalitet. Hur något är beskaffat i det mellanmänskliga yrkeskunnandet.

Det är observatörens tysta kunskap som får träda fram och beskriva hur verksamhetens tysta kunskap, förtrogenhetskunskap, görs verksam och bidrar till god kvalitet. Jag funderar över om vi kan komma längre än så när vi talar om kvalitet i mellanmänskliga yrken. Självklart kan enkäter och självskattningar hjälpa och stödja ett reflekterande förhållningssätt men jag tänker att vad som kommer först är yrkeskunnandet.

I utbildningssammanhang talar man ibland om att fånga kvalitet. Det är en dissonans i det uttrycket tycker jag. Att fånga något är för mig att hålla något fast. Det blir statiskt. Ser jag på kvalitetsbegreppet med de ögonen blir det en sorgesam bild.

Kvalitet kan vara energi, en vilja att utöva ett yrke omdömesgillt, att med kroppen och tanken veta vad som är bäst i varje specifik situation. Och att kunna reflektera över när det inte går bra.

Här kan möjligen Rudolf Steiners tanke om en praktisk ande vara till hjälp. Gérard Lautrads tolkar Steiner som att människan inför samhällsförändringar kan inta ett […] konkret, vetenskapligt sinnat undersökande av en andlig verklighet i en individuell praktik […]

Den ställningen gör att jag återkommer till att den yrkesverksamma har ett stort ansvar för att den egna praktikens kvalitet blir undersökt och säkrad. Det ansvaret har vi mot de människor vi arbetar med.

Jag vill skönja en samverkan, en sorts sammanflätning, mellan kvalitet som skapar mening i ett praktiskt yrkeskunnande och en andlighet i dess praktiska bemärkelse. Det sker inte av sig självt.

Det uppmanar till en sorts professionell disciplin som kräver något av praktikern. Det omdömesgilla träder fram, ett fronesis där den praktiska kunskapen som vilar på reflektion i handling får gestalta hur kvalitet kan göras verksam.

Om andligheten kan få ta plats i det reflekterande arbetet med sin omöjlighet att vara gripbart kan den kanske hjälpa oss som är verksamma att begripa.

Susanne Arvidsson-Stridsman

Har en master i den praktiska kunskapens teori och är egenföretagare hos Kvalitetsmakarna

Foto Åsa Hult

om anden

ETT HÅLLBART SAMARBETE

En lastbilsleverans från Grekland anlände i början av juni till Tunapack i Järna med en hel massa plastsäckar med isoleringsdukar. Det utlöste en febril aktivitet på arbetsplatsen. Isoleringsdukarna ompaketerades i kartonger som sedan placerades på förvaring i väntan på att hämtas för vidare transport. Detta var ett jobb som både krävde planering och utrymme.

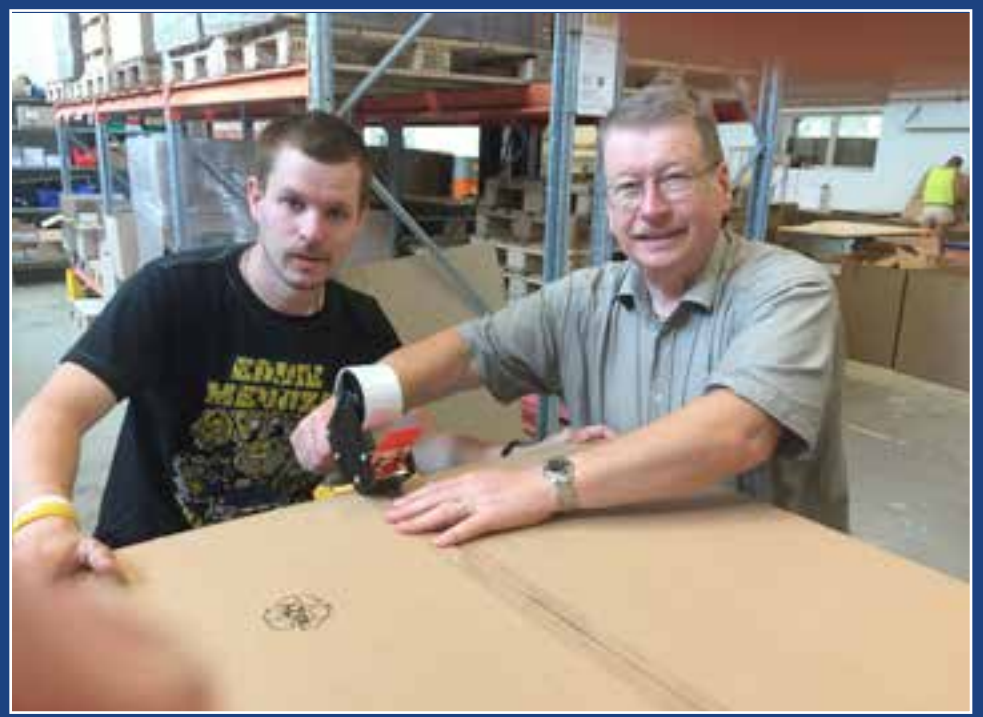

Mikael Jonze tycker mycket om den typen av utmaningar; att planera och fundera ut praktiska lösningar på olika problem. Mikael Jonze är 27 år och har arbetat på Tunapack i närmare 10 år. Vid sin sida har han Bo Sjögren 63 år, socialterapeut sedan drygt 30 år.

Att hitta praktiska lösningar

De har känt varandra sedan Bo började jobbat på Tunapack för fem år sedan. Det sista året har de inlett ett intensivt samarbete och de utför många arbetsuppgifter tillsammans. Mikael menar att han behöver omväxling när han jobbar och att hans starka sidor inte är rutinarbete på Tunapacks verkstadsgolv. Det håller Bo Sjögren med om och säger att det alltid måste finnas något utmanande i själva arbetsmomentet så att det fångar Mikaels intresse.

”I vintras, till exempel,” berättar Bo ”när snödrivorna tornade upp sig här på gårdsplanen fick du en rejäl utmaning att ta tag i.” Mikael nickar och säger: ”Det stämmer. Det var jättemycket arbete med snön i vintras. Den skulle inte bara skottas bort, det gällde att hitta plats för den också. Och sedan var vi tvungna att hacka is.”

Cykelintresse

Mikael bor i Järna och har en lägenhet på Norrtuna och där trivs han bra. I närheten av sin lägenhet har han ett förråd och där förvarar han sina cyklar och andra prylar.

”Där har jag också en liten cykelverkstad. Jag hjälper folk att pumpa däck och smörja bromsar bland annat. Om någon får punktering, säger jag åt dem att köpa en ny cykelslang istället för att hålla på att laga den gamla.” förklarar Mikael ”Det kanske blir någon kund i månaden, men just nu har jag semester från cykelfixandet.” Cykelintresset delar Bo med Mikael. Bo bor i Gnesta och när vädret tillåter brukar han cykla därifrån till Järna och Tunapack. Under juni månad har Bo cyklat varje dag. Innan jobbet på Tunapack, där han både vikarierat som föreståndare och skött administration, arbetade han på Helgesta i 25 år. Och innan dess var det Staffansgården i Gnesta.

Det går snabbare om man är två

Men nu verkar Bo i Tunapacks utegrupp, där han och Mikael bland annat hittar lösningar på problem som behöver åtgärdas. Bo säger att Mikael fungerar som en allt-i-allo på Tunapack. ”Mikael byter alltid sommar- och vinterdäck på släpkärran och förutom att skotta och hacka is så sopar han grus. Han hjälper till vid olika ärenden, som att åka med skräp till Tvetatippen, handla grejer eller lämna in bilar på verkstaden. Bara för att nämna några saker.”

Bo tycker att Mikael är en bra arbetskamrat. Han är framförallt omtänksam, alltid uppmärksam på andras behov och hjälper gärna till. Och sedan har han alltid synpunkter på det som kunde göras bättre. Mikael å sin sida tycker att Bo är bra på att ge instruktioner och att det är roligt att jobba tillsammans. ”Det går snabbare om man är två”, konstaterar Mikael.

Anders Rosenberg

Foto Åsa Hult

Att stå vid barnets sida

• Vad innebär barn och ungas inflytande och delaktighet i sin vardag? • Och hur kan man relatera detta till Rudolf Steiners tankar om människans första sjuårsperioder i livet? Det här är frågor som Frida Sandberg tar upp i sin fjärde-års uppsats på LäS-utbildningen. (Barn och ungas inflytande och delaktighet i sin vardag. Beskrivning av människans första 7-årsperioder i förhållande till KASAM och delaktighet. LäS-utbildningen 2017–18, Järna Akademi).

Arbetsterapi och läkepedagogik

Frida som är verksamhetsutvecklare på Mikaelgården är arbetsterapeut i grunden och brinner för frågor som rör barns och ungas inflytande och delaktighet. FoKuC-gruppen som samlas och dryftar forskningsfrågor i Järna bjöd därför in Frida den 29 maj för att beskriva och berätta om tankarna hon lagt fram i sin uppsats och att undersöka möjligheten att forska kring Fridas tema.

Tidigare, ”i mitt landstingsliv” som Frida beskriver det, var hon engagerad i forskning runt barn med CP-skador. Som arbetsterapeut hade hon att bedöma funktionsnedsättningar rörande finmotorik. Forskningen bedrevs på Karolinska Institutet.

Nu när Frida blivit ”varm i kläderna” på Mikaelgården ser hon tydliga likheter mellan arbetsterapi och läkepedagogik; bägge riktningarna utgår från var barnet befinner sig. Det handlar alltid om att börja där barnet är och att därifrån erövra nya områden i livet.

Att stå vid barnets sida

I sin syn på inflytande och delaktighet lyfter Frida fram FN:s barnkonvention och betonar främst artiklarna 3, 12 och 23. Det mest övergripande är att alltid utgå från barnets bästa, i alla situationer. Barn måste ha rätt att uttrycka sina åsikter och bli hörda och sedda för dem de är och har man en funktionsnedsättning behöver man givetvis nödvändigt stöd för att kunna komma till uttryck. Utifrån sin bakgrund som arbetsterapeut, tänker Frida att den tysta kunskapen som finns inom läkepedagogiken måste lyftas fram.

Jackie Swartz, Frida Sandberg, Tom Alexander Herbinger och Alexander Kreuger

Det finns en kunskap och kvalitet som behöver synliggöras. Frida menar att den kompetens som till exempel finns på Mikaelgården är en väl inarbetad kultur och att den har med salutogenes[1] att göra. Mikaelgårdens medarbetare har utvecklat en särskild kompetens och det är den som sätter antroposofin i rörelse och får den att genomsyra systemet på Mikaelgården. ”Detta är KASAM[2] i praktiken” menar Frida och betonar att, ”den inarbetade kulturen på Mikaelgården handlar om att stå vid barnets sida”.

Frida hade på mötet med sig Alexander Krüger och Tom Alex Herbinger, medarbetare från Mikaelgården och också LäS-utbildade. Bägge underströk att kulturen på Mikaelgården verkligen handlar om att hjälpa till att ge det enskilda barnet en röst. De påpekade att det också handlar om att vända tillbaka blicken till sig själv och att ”vässa på sitt förhållningssätt”.

En arbetsgrupp

Tanken är att en arbetsgrupp skall bildas på Mikaelgården som kommer att koppla an till arbetet som bedrivs inom FoKuC (se ruta). Ingrid Liljeroth, författare till avhandlingen ”En idé och dess utveckling” och medlem i FoKuC deltog på dagens möte och hon sade att grunden till antroposofin är ju utvecklad ur forskning. Hon berättade också att läkepedagogik och socialterapi sågs som ett föredöme på 70- och 80-talen och menade att en liknande utveckling vore möjlig nu, 40–50 år senare, men att det krävs nya initiativ för att på nytt lyfta fram och visa på den kvalitet som finns i läkepedagogiken och socialterapin.

Anders Rosenberg

[1] Hälsobringande
[2] ”Känsla av sammanhang”, Aaron Antonovsky

KASAM Mikaelgården

EN IDÉ OM
ett forsknings- och kunskapscentrum för läkepedagogik och socialterapi
(FoKuC)

***Läkepedagogik och socialterapi** har i Sverige en dryg 80-årig historia. Tänk så mycket erfarenhet och kunskap det finns! Tänk så många människor som verkat och levt inom verksamheterna! Tänk så många som fått ett bättre liv! Det finns en bra grund i antroposofin och i de kunskaper som utvecklats ur den.*

***Men kunskap är komplex.** Den finns inom många fält. Den måste ständigt hållas levande. Den måste ständigt utvecklas. Den ska dessutom fungera i vardagen, i livet, för människor som har en extra utmanande livssituation. Kunskap påverkas också av vad som sker inom verksamheterna och inom samhället.*

För drygt 7 år sedan träffades i Järna en grupp läkepedagoger och socialterapeuter med frågan hur man tillsammans skulle kunna ta tillvara all den kunskap och erfarenhet som finns och är på väg att utvecklas inom våra verksamheter.

Under de 7 år som passerat har vi träffats en förmiddag 2 gånger under våren och 2 gånger under hösten. Vi har med olika bidrag kunskapat kring olika frågor med de sju kärnvärdena som grund;

• Var befinner sig läkepedagogik och socialterapi? • Vart är vi på väg och vart vill vi vara på väg? • Vad har läkepedagogiken och socialterapin sin styrka? • Vilka utmaningar står vi inför? • Hur kan forskning bidra till att utveckla våra verksamheter? • Vad skulle behöva utforskas?

Inför varje möte har alla läkepedagogiska och socialterapeutiska verksamheter i landet fått en inbjudan och därmed kunnat följa olika teman vi har arbetat med.

Insatserna inom läkepedagogik och socialterapi är förankrade i vardagen och det vanliga livet. Utvecklingsarbete utgår därför från vardagen där helhet och komplexitet finns.

Komplexitet och helhet kräver kunskaper inom många fält för att få djup och kontinuitet. Där har läkepedagogik och socialterapi stöd av den antroposofiska idén som beskrivs i de sju kärnvärdena.

Genom FoKuC finns nu möjligheter att mötas och bearbeta erfarenheter och kunskaper för att öka förståelsen av alla dagliga insatser och hur de kan förbättras till gagn för elever, boende, föräldrar och medarebetare.

Det är ju vardagen som ska utvecklas. Bara de som finns där kan göra det jobbet och här finns den beprövade erfarenheten som är första steget till forskning! Sedan kan andra som inte är direkt i verksamheterna ge stöd och inspiration både på det personliga planet och det gemensamma.

FoKuC går nu in på sin andra 7-års period och vi hoppas att fler inom våra verksamheter ser vårt arbete som en resurs att komma vidare med frågor som finns och uppstår i det dagliga arbetet.

För dem som av olika anledningar inte kan komma till våra möten, men önskar kontakt finns möjlighet att några av oss kan komma till er för att inleda samtal kring aktuella frågor.

Ingrid Liljeroth
Dick Tibbling
Jackie Swartz

Kontaktperson
jackie.swartz@telia.com
mobil 0707 907 093

Anders

”Från snack till verkstad”

projekt Funktionsrätt Sverige

Berättat av en mamma

Dagen före midsommarafton 2013 kom samtalet vi fruktat. Kumla kommun ville ”ta hem” vår son Anders från Stiftelsen Sanna i grannkommunen Lekeberg efter 17 år. En nästan fem år lång mardröm började.

Vi föräldrar hjälpte Anders att överklaga. Vi har haft möten och telefonsamtal med tjänstemän och politiker, skickat skrivelser till kommun och domstolar, kontaktat journalister, gett intervjuer för tidningar och radio, haft möten med vuxenhabilitering och gjort utredningar, fått experter att skriva intyg och utlåtanden, kontaktat personal som arbetade med Anders för länge sedan, läst journalanteckningar på Landstingsarkivet, gått på möten för att lära mer om LSS, haft kontakter med jurister och andra kunniga inom LSS och annan lagstiftning.

Anders med autism och svår utvecklingsstörning har inte rätt till rättshjälp från samhället men kommunen har anställd jurist och möjlighet att köpa in ytterligare juridisk expertis. Vi förlorade i alla instanser ända till Högsta förvaltningsdomstolen. Då inträffade det ”under” vi behövde. Funktionsrätt Sverige hade startat projektet ”Från snack till verkstad” eftersom Sveriges handikapporganisationer anser att landet inte följer FN:s konvention för rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Projektet ska ta fram en guide som gör det möjligt att anmäla och överklaga kränkningar av mänskliga rättigheter och en handbok med juridiskt stöd till föräldrar. Projektet behövde fall att driva och här passade Anders ärende in.

Vi började om från början med gratis stöd från projektet som förutom jurister har tillgång till presstalesman, vilket blev viktigt för att göra Anders fall känt och sätta press på kommunen. Anders skrev sig i Lekebergs kommun och ansökte om daglig verksamhet och gruppbostad. Kommunen beviljade detta men ansåg att insatserna kunde genomföras i egen regi. Anders måste flytta.

Han överklagade igen, men med ett helt annat stöd fick han rätt i Kammarrätten. Kommunen överklagade inte beslutet. Kammarrätten fastslog att Europakonventionen var tillämplig i målet och majoriteten ansåg dessutom att en flytt saknade stöd i lag eftersom den även stred mot LSS.

Utan juristhjälp hade det inte varit möjligt att driva fallet såsom det gjordes och som också resulterade i att Anders fick rätt.

Gunilla Ekström

Anders

En global konferens

utbildningskonferens Kassel

Det var försommar i Kassel när den årliga Läkepedagogiska och Socialterapeutiska utbildningskonferensen hölls. Solen sken, det var friska vindar och lite småkyligt. Ibland drog en regnskur in. Syrenerna stod i full blom liksom rhododendron och många andra blommor.

Många språk

Vi möttes igen, människor från hela världen. Det var roligt att träffas på nytt efter ett år och åter få utbyta erfarenheter och lära av varandra. Liksom förra året samlades vi innan arbetet och läste en text av Rudolf Steiner på olika språk. På nytt fick vi höra varandras modersmål, från mandarin via kirgiziska till portugisiska och danska, bara för att nämna några få av de femtio deltagarnas språk.

Texten av Steiner, som vi läste tillsammans, ville visa på att den moderna, medvetna människan är en ganska isolerad individ, sig själv nog och att det är svårt för henne att komma andra nära och skapa hållbara förtroenden. Den texten speglar det tillstånd vi människor idag befinner oss i och som vi har att bearbeta och förstå.

Förra årets konferens som hade temat: *”Hemlöshet som ett fenomen i vår tid: Utbildningsprocesser i en föränderlig värld”*, behandlade hemlöshet inte enbart som ett fysiskt fenomen, utan också som en inre rotlöshet i en föränderlig värld, i synnerhet i relation till den accelererande globala digitaliseringsprocessen. (Se nr. 27 LäS).

Årets konferens fortsatte på grundtemat: *”Hemlöshet som ett fenomen i vår tid (II)”*, men hade en ny underrubrik, *”Professionell osäkerhet som en källa till säkerhet.”*

Långt hemifrån

Jan Göschel, som ingår i ledningsgruppen för det Läkepedagogiska och Socialterapeutiska rådet, öppnade konferensen med att citera ett afrikansk ordspråk: *”Ju längre du kommer hemifrån, ju mer omoralisk kan du bli eftersom ingen känner dig.”* Ju längre hemifrån, ju längre bort, men hur finner jag ändå mig själv i den andre utan att tappa bort mig. Idag är inte längre begreppet identitet en given konstans, utan något vi ständigt måste brottas med. Det är snarare så att vi idag upplever en alienation från vår identitet och därmed ett främlingsskap inför vår egen biografi.

Globala händelser förstärker givetvis det här skeendet. Vi sitter alla i samma båt även om vi är drabbade på högst olika sätt, men den djupare frågan om identiteten måste ändå ställas oavsett var vi befinner oss.

Identitet och individualitet

- Hur definierar jag min egen identitet och vilken identitet ges jag av andra?
- Vad tillskrivs jag utifrån och vad tillhör jag, respektive inte tillhör?
- Om jag är man, är jag då inte kvinna?
- Om jag är svart är jag då inte vit?

Detta kanske verkar självklart. Men vår uppfattning om identitet är inte längre så självklar som den tidigare varit. Våra identiteter blir överlappande i stor ut-

sträckning och detta kan skapa osäkerhet och polarisation människor emellan. Detta kan leda till ett fastklamrande vid identiteter som grunden för vår existens. Givetvis kan detta leda fel både åt höger och vänster och bidra till en fortsatt alienation människor emellan där ras, kön och etnicitet blir norm igen.

• Frågan är hur vi kan hantera den här formen av hemlöshet och hur kan vi hitta nya identiteter i det mänskliga mötet – i relationen med den andre?
• Hur hanterar vi spänningen mellan identitet och individualitet?

Att vända sin identitet och bidra till fördjupad förståelse

För att åskådliggöra den spänningen lyfte Jan Göschel fram en bok av Andrew Salomon ***"Far from the Tree - Parents, children and the search for identity".*** Salomon beskriver föräldrar till barn som avviker från normen antingen genom funktionsnedsättningar, psykiska sjukdomar, transpersonlighet, missbruk eller kriminalitet.

I boken beskrivs processen som dessa föräldrar går igenom; avståndstagande, tolerans, acceptans och fördjupad kärlek. Här finns exemplet Susanne Klebold som var mamma till en av pojkarna, Dylan Klebold, som utförde skolskjutningen i Columbine High School 1999. 12 elever och en lärare dödades. Dylan och den andre pojken tog sina liv efter dådet.

Efter 16 år av analyserande och uppgörelser med sig själv, omformulerade Susanne Klebold sin identitet; från misslyckad mamma till en mördare – till en människa som utifrån sin erfarenhet kan lära andra om kopplingen mellan psykisk ohälsa och våld och om kopplingen mellan självmord och mord.

Flera föräldrar, om än inte på samma fruktansvärda sätt som för Susanne Klebold, har fått lära sig genom att ha ett barn som avviker från normen att bli brobyggare mellan olika positioner. Dessa föräldrars erfarenheter, rätt bearbetade, kan leda till positiva samhällsprocesser och en fördjupad förståelse av vad identitet kan innebära.

Icke-vetandet som en källa till säkerhet

Ingen kan idag ifrågasätta behovet av kunskap och att gå metodiskt tillväga i vårt arbete. Det är självklart med evidens, dokumentation och riktade kunskaper, förklarade Andreas Fischer (avgående ledare för den läkepedagogiska och socialterapeutiska utbildningen i Schweiz) i sin föreläsning.

Men han menade också att den inställningen inte får stänga vägarna till att våga utforska vår egen osäkerhet. Det finns en risk att våra verksamheter smygande anammar en kundorienterad affärskultur där allt i och för sig går "rätt" till men där närvaro och genuin känslighet för den andre kan gå förlorad.

Andreas menade att vi utbildare måste våga lyfta fram osäkerhet som en metod; du kan inte veta allt och du behöver inte veta allt. Du lär dig bättre om du kan tillåta dig att vara osäker, men då behöver du utveckla det som kan bära osäkerheten.

En stund av icke-vetande

Det gäller att i sig själv hitta en inre plats som gör att man kan hantera och till och med lära sig att tycka om osäkerhet. Andreas Fischer beskrev detta som ett spänningsfält inom oss mellan nervsinnespolen och ämnesomsättningslempolen, mellan huvud och kroppslighet och i förlängningen spänningsfältet mellan det individuella uttrycket och den sociala gemenskapen.

Återigen förs vi tillbaka till identiteten och den andre; vi skall inte utforska skillnaden utan avståndet som finns i mellanrummet, förklarade Andreas. Vår utmaning är att låta oss ledas av den andres väsen och att träda in i mellanrummet. Det här kan också vara ett sätt att utforska och närma sig kulturella olikheter överhuvudtaget.

Gruppövningar

Genom det konstnärliga övandet i grupp fick vi träda in i den osäkerhet som Andreas Fischer talade om. Det är inte en lätt uppgift att utforska sitt eget icke-vetande och för att orka med sin osäkerhet av att inte veta, behöver man uppöva känsligheten inför den andre. Det handlar om att bejaka processen man befinner sig i och att lita på att det blir bra i slutändan. Detta kan vara en fingervisning om hur vi gemensamt kan hitta vägar att kreativt förhålla oss till vår samtid.

Anders Rosenberg

– att representera Värna och Sverige internationellt

Rådsmöte/Council meeting/Closed meeting i Dornach 12 –14 oktober 2018

”Att vara en bit av pusslet… ”

var det uttryck som flera deltagare använde för att beskriva upplevelsen och meningsfullheten med att tillhöra och vara medlem i en världsomfattande rörelse, det läkepedagogiska och socialterapeutiska arbetet.

Årets möte hölls traditionsenligt i anslutning till den läkepedagogiska konferensen i Goetheanum. Hemvist för rådsmötet med landrepresentanter och Goetheanums ledningsgrupp är i ”Schreinerei,” den byggnad där Rudolf Steiner höll sina läkepedagogiska föreläsningar.

Den nuvarande, tredelade ledningen, Jan Göschel, Bart Vanmechelen och Sonja Zausch höll inledningsvis varsitt eget möte för att i dialog med delegaterna från sina respektive delar av världen samla upp frågor och synpunkter till sammankomsten.

Sverige är en del av Bart Vanmechelensområde liksom övriga Europa med undantag för Tyskland, Schweiz och Ryssland. Han kommer att besöka Järna i maj 2019 och medverka på Värnamötet vilket ger möjlighet till att få mer information om det internationella arbetet.

Mötet i den lite mindre europeiska gruppen inleddes med att Bart bad oss komma med frågor gällande arbetet med läkepedagogik/socialterapi istället för att lämna rapporter.

Utgångspunkt var: *”Hur kan det antroposofiska förhållningssättet i arbetet och vardagen vara ett mervärde?”*

Syftet var att skapa en gemensam bild av vad som var angeläget i en mer övergripande betydelse och därigenom något som berör alla. Det som tonade fram gällde frågor om svårigheten med att bedriva läkepedagogik/socialterapi när bristen/avsaknaden av kunskap om antroposofi i ledningsskiktet fick dominera och styra arbetet. Tankar om hur detta kan balanseras dryftades och det är också en av fokusfrågorna för årets möte i den arbetsgrupp som tagit sig an denna fråga.

Deltagarna fick även information om att det snart kommer att finnas en ny digital plattform, en hemsida, som ska samla information och dokument för delning internationellt.

Bart Vanmechelen efterlyste fler dokument liknande Värnas kärnvärden vilka digitalt samlade och delbara kan göras möjliga att översätta och fritt delas länderna emellan.

Ett sådant redan existerande dokument är: *”Teser om den Antroposofiska Socialterapin”* som finns bifogat till denna artikel.

Bart Vanmechelen berättade även att tidskriften *”Seelenpflege”* snart kommer att utges som en tvåspråkig publikation och uppmuntrade delegaterna till att uppmärksamma och förmedla läsvärda bidrag om läkepedagogik/socialterapi från sina länder/verksamheter till redaktionen.

AKTUELLA TEMAN

Ett aktuellt tema som Mathias Spalinger redogjorde för under eftermiddagen är arbetet med att förebygga och förhindra strukturellt våld/aggressivitet och sexuellt utnyttjande inom vård- och omsorgsverksamheter.

Vikten av att lyfta denna fråga belystes genom det faktum att i allmänhet ogillar man att tala om och reflektera över denna problematik vilket resulterar i en risk att det kan förekomma och förbli ouppmärksammat.

För mer information:
www.vahs.ch/22html

Michael Dackweiler redogjorde för arbetet med att upprätthålla och informera om den antroposofiska rörelsen och det internationella nätverket som utgörs av alla som praktiserar och arbetar utifrån den antroposofiska impulsen, medlemsorganisationerna. Mer om det finns att ta del av på Goetheanums hemsida **www.worldgoetheanum.org**

Christian Grözinger från *”Freunde der Erziehungskunst”* belyste ett tema som man reflekterat över och håller för att vara särskilt viktigt, vilket är intentionen att förmå skapa en ny medvetenhet

som syftar till att bland yngre medarbetare inte bara lyfta fram betydelsen av ett *”livslångt lärande”* av läkepedagogik/socialterapi, utan även i samband med detta lärande tala om det *”livslånga engagemanget”*. Vilket i sin tur är avhängigt av de erfarenheter yngre medarbetare gör på antroposofiska verksamheter.

Här finns utrymme för verksamheterna att reflektera över sin praxis och sitt förhållningssätt till yngre generationer av medarbetare.

Hur kan de välkomnas och introduceras i arbetet med antroposofi på ett engagerande sätt?

FOKUSGRUPPERNAS ARBETE
Sedan 2016 har rådsmötets delegater arbetat med sex olika teman:

1. Utbildning för utbildare
2. Forskning
3. Publikationer
4. Ledarskapsutbildning
5. ”School of Spiritual Science”
6. Generationsväxlingen

Detta tre år långa arbete avslutades på årets möte och en kortare redogörelse för arbetsgruppernas resultat kommer senare, när rapporterna skrivits, att delges läsekretsen.

Paula H Karlström

TESER om den Antroposofiska Socialterapin

Följande teser utarbetades under 2017 av Socialterapeutiska Arbetsgruppen (Sozialtherapeutische Arbeitsgruppe), en fackområdesgrupp inom Konferensen för Läkepedagogik och Socialterapi (Konferenz für Heilpädagogik und Sozialtherapie) vid Goetheanum, Dornach. De är tänkta att tjäna som inspiration och stöd i arbetet, som ett införande i det som rör den Antroposofiska Socialterapin samt till att inom de socialterapeutiska verksamheterna kunna arbeta med grunderna för det egna arbetet. Teserna gör inte krav på att vara fullständiga och kommer att utvecklas vidare framöver.

Kritiska synpunkter, kompletteringar och förslag är uttryckligen önskade *(siegel-holz@lehenhof.de).*

antroposofiska socialterapin

1. Antroposofisk Socialterapi (i fortsättningen kallad Socialterapin) har att göra med vuxna människor, som kognitivt, psykiskt och/eller fysiskt har särskilda stödbehov. Här erbjuder den sin hjälp.

2. En väsentlig grund för Socialterapin utgörs av Rudolf Steiners *Antroposofi*. Det innebär särskilt:

   a. Socialterapin bemödar sig om en fördjupad förståelse av människan. Utgångspunkten för detta är den antroposofiska människobilden.
   b. Socialterapin utgår ifrån att det andliga är verklighet och införlivar detta i sitt arbete. Den uppfattar varje människa som en person med en frisk och oförstörbar väsenskärna, vars människovärde är okränkbar.
   c. Dess etik är kristlig-humanistiskt orienterad.
   d. Den utgår ifrån att varje människa bidrar till gemenskapen. Ingen är enbart hjälpbehövande, ingen enbart hjälpande. Människor påverkar, hindrar och berikar alltid varandra ömsesidigt.
   e. Socialterapin har uppstått ur den antroposofiska rörelsen och är förbunden med denna på många olika sätt.

3. Socialterapin är inriktad mot de allmängiltiga mänskliga behoven för *relationer och sociala sammanhang* å ena sidan, och *personlig autonomi* å den andra.

4. Utan att vilja bagatellisera utvecklingsstörningarnas allvar och tyngd, koncentrerar sig Socialterapin på styrkorna och förmågorna hos människor med stödbehov. Den strävar efter att bakom en människas utvecklingsstörning förstå dess personlighet.

5. Den vuxna människan med stödbehov förstås inte som en som hela livet ska stödjas och behandlas med pedagogiska metoder. Så mycket mera ska man grundläggande utgå ifrån att den man möter är *vuxen,* alltså att hen strävar efter att föra sitt liv ansvarsfullt och också *kan* det – med visst stöd.

6. Därför skall den vuxna människan – oaktat behov för hjälp och stöd – *erkännas, så som hen är.*

7. Å andra sidan ska ”vuxen” inte förstås som ett tillstånd som man uppnår vid en viss punkt, utan som en *utvecklingsprocess*. Det gäller för alla människor. Vi *är* inte vuxna, utan håller hela livet på med att bli vuxna. Som målsättning framträder biografin som lyckas. Vad en biografi som lyckas innebär, upplevs subjektivt av varje enskild människa.

8. Denna utvecklingsprocess präglas under barndomen meningsfullt genom uppfostran, socialisering och undervisning, men förs i vuxen ålder som en *bildningsprocess*, framförallt genom personen själv. I Socialterapin handlar det därför särskilt om att erbjuda möjligheter till bildning, snarare än pedagogiska åtgärder.

9. Av största vikt är det inom Socialterapin med den *beledsagande personens hållning,* som måste vara präglad av intresse, uppskattning, acceptans, ansvarsfullhet och uppriktighet. Likaledes får den beledsagande personen inte gömma sig bakom en professionell roll, utan ska hela tiden vara utmanad till fullo. I det yrkesmässiga handlandet väger *professionalitet, erfarenhet och intuition* lika mycket.

10. Varje *möte* mellan en beledsagande och en beledsagad person är av största betydelse. Idealet är att det är ett ömsesidigt möte i samma ögonhöjd, buret av respekt och ömsesidig uppskattning.

11. I grunden består det stöd som Socialterapin strävar efter att ge, i mindre grad av direkta åtgärder riktade mot den det gäller, mera av att hen erbjuds ett *livsrum* som är *hjälpsamt, meningsgivande* och *socialt.*

12. Väsentliga områden i ett sådant livsrum är *boende, arbete* och *kultur.*

13. Den sociala omgivningen ska samtidigt kunna vara både *skyddsrum* och *utvecklingsrum.*

14. En sådan social omgivning skulle ursprungligen möjliggöras genom att den *inkluderande socialterapeutiska gemenskapen* bildades av människor – med och utan särskilda stödbehov – *tillsammans*. Under årens lopp har en mångfald av ytterligare gemenskapsformer utvecklats.

15. Ytterligare en viktig uppgift är att möjliggöra *delaktighet i det offentliga livet* med social inkludering som mål.

16. I valet av *metoder* som Socialterapin använder sig av är det i grunden öppet – så länge *människans värdighet* kan bevaras.

17. Det behövs en mångfald av metoder och erbjudanden för boende, arbete och det kulturella livet för att rätt kunna tillmötesgå olikheterna hos individerna. Därmed förmedlas en reell önskans- och valfrihet, möjligheten att själv kunna besluta sig för eller emot olika erbjudanden.

18. Socialterapin, så som den uppfattar sig själv, begränsar sig inte till att på ett marknadsmässigt sätt erbjuda *tjänster* till en *kund*, utan ser i både den beledsagande som i den beledsagade människan personligheter som möter varandra fullt ut.

19. Likaså strävar den socialterapeutiska gemenskapen inte efter att vara en institution, utan förstår sig själv som *socialt rum* eller *gemenskapsväsen* som utvecklas, bärs och gestaltas av samtliga medlemmar tillsammans.

20. Socialterapin är öppen för *utveckling*. Den formar sig genom att aktivt ta del i samhällsutvecklingen, utvecklingen av yrkesmässiga insikter och i dialog med den vetenskapliga specialpedagogiken.

Sozialtherapeutische Arbeitsgruppe, 17.3.2018

Freia Adam • Paula-Maria Blaxland-de-Lange • Sara Colonna
Hartwig Ehlers • Brigitta Fankhauser • Jon Geelmuyden
Juliane Gravenhorst • Andrea Kron-Petrovic • Achim Leibing
Henk Poppenk • Leonardo Schmidt • Stefan Siegel-Holz • Sonja Zausch

Lite om ett europeiskt samarbete…

VERKSTÄDER BEHÖVS!
I ett europeiskt samarbete organisationer emellan (icke statliga) vill man verka för att lyfta fram betydelsen och vikten av att kunna erbjuda arbete till alla, även de som behöver en mer skyddad arbetsmiljö än vad den öppna arbetsmarknaden kan tillhandahålla.

De menar att verkstäder behövs och vill verka för att verkstäder för människor med psykisk funktionsnedsättning blir en del av ”Sheltered employment” i Europa för att främja dess vidareutveckling i enlighet med gällande FN-konvention.

Verkstäderna har en viktig funktion för många personer med funktionsnedsättning avseende integrering i arbetslivet och samhället. Men, verkstäderna hotar att försvinna i och med att kravet på att alla arbetsföra ska söka arbete på den öppna arbetsmarknaden, ett beslut som ska verkställas runtom i Europa. Det kommer att vara ogörligt menar intressegruppen eftersom arbetsmarknaden idag bara erbjuder ett fåtal yrkesmässigt lämpade anställningar för denna grupp.

Gruppen har en agenda som orienterar sig bland annat efter följande innehåll:

- Möjligheten och rätten till valbarhet och självbestämmande enligt FN-konventionen, artikel 19
- Stöd och främjande av ett självständigt liv i gemenskap i enlighet med FN-konventionen, artikel 19
- Främjandet av personlighetsutvecklingen och det livslånga lärandet, speciellt när det gäller omsättningen av den yrkesmässiga och personliga bildningen för alla i enlighet med FN-konventionen, artikel 24

Sverige representeras i denna grupp av Föreningen Solåkrabyn, *Helmut Just* och Saltå By, *Gerard Lartaud*, som även företräder Värna.

Paula H Karlström

fortbildning spira

SPIRAS FORTBILDNING 2019

Under 2019 kommer vi att möta

Onsdag den 30 januari – *Jonna Bornemark*

– Livsdränering och räknemani- historien om mästbarhetsamhället och hur vi kan vända utvecklingen

Kan renässansfilosofer hjälpa oss att förstå dagens våg av utbrändhet? Det kan de, menar Jonna Bornemark i sin nya bok: Det omätbaras renässans", en uppgörelse med pedanternas världsherravälde. Vi lever en tid av siffror och statistik med en övertro på att alla problem går att lösa genom att spalta upp, mäta och kvantifiera. När allt går ut på att räkna blir såväl våra liv som samhället i stort alltmer omänskligt. Allt och alla blir bara siffror i statistiken och det finns inget utrymme för omdöme eller eftertanke. Jonna Bornemark, ett av de viktigaste namnen i "filosofi-Sverige" lärare vid Centrum för praktisk kunskap på Södertörns högskola, kommer att tala om detta och presenterar sin senaste bok. Som hon säger: "Moderniteten gör att det blir en typ av livsdränering när vi inte längre står i kontakt med det levande utan fryser världen i siffror". Välkomna till en spännande filosofisk morgon på Kulturhuset!

Onsdag den 13 mars – *Jakob Carlander*

– Vad är en rättshaverist?

Ett rättshaveristiskt beteende kan yttra sig som till exempel återkommande anklagelser, stark misstänksamhet, ständiga brev och telefonsamtal, inspelade samtal, otal överklaganden, krav som ligger bortom all rimlighet, etc. Det handlar om människor som inte kan lösa situationer med reflekterande och mental bearbetning, utan i stället löser dem genom juridiska processer och krav på rättvisa. Hur ska personal och chefer kunna bemöta sådana beteenden? Jakob Carlander, psykoterapeut, handledare, föreläsare och författare, ger oss redskap i sin föreläsning samt introducerar oss för det vi behöver veta ur ett juridiskt och etiskt perspektiv.

Onsdag den 8 maj – *Malin Ovesson*

– Att leva med tvångssyndrom

Med humor och allvar förmedlar Malin Ovesson hur det är att leva med tvångssyndrom. Vi får bland annat inblick i hennes skrämmande och orosfyllda tankar, som ofta handlar om att skada eller till och med (råka) döda någon. Vi får även ta del av några av de tvångshandlingar som hon ägnat sig åt. Vi kan därför förvänta oss en intressant och inlevelserik föreläsning.

christian@saltaby.se

Onsdagar 8.45–11.45 Kulturhuset, Järna

Onsdag den 11 september – *Barbro Lewin*

– För din skull, för min skull eller för skams skull? Om LSS och bemötande

Barbro Lewin är forskare i funktionsnedsättningar, vid Uppsala universitet. Hon föreläser om innehållet i sin bok: "För din skull, för min skull eller för skams skull? Om LSS och bemötande". Denna behandlar LSS-värdegrund och hur ska man tänka kring den. Hon betonar vikten av den absoluta bästa förutsättningen för en högkvalitativ LSS-verksamhet: personalkompetens. Medarbetarna måste veta vad deras arbete ska leda till, mot vilka mål de ska sträva och vilka värden som ska förverkligas. Detta för att uppnå de bästa resultaten och de goda levnadsvillkor som LSS lagen talar om.

Lina Liman
är journalist och författare till den självbiografiska boken "Konsten att fejka arabiska. En berättelse om autism."

Heléne Stern
är legitimerad psykolog och specialist i klinisk neuropsykologi.

Onsdag den 6 november – *Lina Liman & Heléne Stern*

– Att förstå och möta människor med autism

Lina Liman fick sin autismdiagnos när hon var 32 år. Denna fick hon efter år av svårigheter, missförstånd och vanmakt. Diagnosen blev en vändpunkt som räddade hennes liv. I utredningsteamet fanns Heléne Stern, psykolog med många års erfarenhet av personer med autism. Tillsammans låter de nu sina erfarenheter mötas i levande beskrivningar av vad autism är och vad det kan innebära för den enskilda individen. Fakta och teori varvas med praktiska exempel från vardagen. Myter punkteras och sanningar nyanseras. Föreläsningen lägger stor fokus på kommunikation och bemötande och lyfter särskilt fram en sedan länge förbisedd grupp: flickor och kvinnor med autism.

telefon 070–604 12 84

bokanmälan

Jonna Bornemark

Det omätbaras renässans

En uppgörelse med pedanternas världsherravälde

Med filosofi som verktyg belyser Jonna Bornemark dynamiken i det som sker när en samhällsförändring som New Public Management får alltmer makt och andra värden, som det omätbara, trängs undan och hotar osynliggöras. Genom införandet av olika administrativa reformer, utvärderingar och prestationsmått hämtade från näringslivet får ofta pedanteri, mätande och förpappring dominera över kärnverksamhet och mänskliga behov.

Det har vi inom vård, skola och omsorg fått erfara och tvingats anpassa oss till. Hur blir det då med det omätbara som ger vårt liv mening trots, eller kanske tack vare, att det inte låter sig infångas och begränsas av mätmetoder och dokumentation?

I kritiken som Bornemark riktar mot mätbarhetssamhället stöder hon sig på filosofen Cusanus som beskriver fenomenen *ratio* (mätbarhet) och *intellectus* (det omätbara) i ett dynamiskt förhållande till varandra. Det ena kalkylerande och det andra intuitivt.

Ratio förstår inte intellectus och det omätbara och när ratio som nu tillåts dominera i vårt samhälle tränger det undan livet och det omätbara, vilket medför en obalans och många problem. Svårigheter som skapar frustration för att man inte hinner göra det man är anställd för att göra, och helst **vill** göra, till exempel ägna sig åt att vara med och ta hand om personer med behov av stöd.

Vi möter ofta en ”… byråkrati som snarare kväver än stödjer kärnverksamheten,” anser Bornemark. Istället menar hon att man måste ge plats åt det omätbara när det kommer till aktiviteter som omtänkande, klokhet, erfarenhet, professionell kunskap och experimenterande.

Bornemark avslutar med att visa på ett förhållningssätt i det att hon visar på möjligheten att öva sig i att få syn på intellectus och det omätbara för att vara i det en stund. ”Och när det finns en stor och spridd längtan efter det omätbaras renässans, då är den redan här”

Paula H Karlström

ROBYGGE
– butiken i ny regi –

I drygt fyrtio år har Robyggebutiken varit till glädje för människor som besökt Kulturcentrum Järna i Ytterjärna. Tidigare kallades området för Rudolf Steinerseminariet och butiken i Robyggehuset var bland det första man mötte när man kom till området.

På hemsidan beskrivs Robyggebutiken som ett uttryck för en stämning av kultiverad sinnlighet. Det är lätt att instämma i det, när man träder in i den rymliga och vackra butikslokalen.

Robygge har under alla år värnat om och lyft fram hantverk och kvalitet och det märks på leksakerna och utbudet som fyller butiken. Det doftar dessutom gott av ekologiska tvålar och andra kroppsvårdande produkter. Väggarna är laserade och belysningen är varm och mjuk.

Kultur och samhällsfrågor

Robygge har också ett brett sortiment av böcker, förutom antroposofisk litteratur, finns intressanta böcker utvalda för att bland annat spegla kultur- och samhällsfrågor. Det går också att få tag på papper, pennor, färg och annat konstnärligt material. Sedan årsskiftet 2017/18 har den socialterapeutiska verksamheten Humanprogress tagit över och drivit Robyggebutiken. LäS-redaktionen fick tillfälle att samtala med Dag Klingborg från Humanprogress om hur den processen gick till och ta del av hans tankar om vad kvalitet innebär.

Ett bisamhälles betydelse

”Det var faktiskt ett bisamhälle som såg till att vi tog över butiken”, berättar Dag. ”Jag kontaktade Christoffer Amundin, som tillsammans med sin fru Annika drivit Robygge i många år, i ett helt annat ärende. Jag hade fått överta bin och behövde lite bigrejer och jag visste att min farfar hade haft bin. Christoffer hade nämligen tagit över farfars hus och jag tänkte fråga om grejerna fanns kvar”.

Dag skrattar till och säger att det inte blev så mycket med biodlingen, men när han fick reda på att Christoffer funderade på att lägga ner Robyggebutiken väcktes hans intresse.

Kvalitet, värdegrund och utmaningar

”Jag kontaktade mina kolleger Horst Henrik Liljeström och Zacke Chalkias på Humanprogress och de blev också entusiastiska över att ta över butiken och då bestämde vi oss för det”.

Dags morfar, Arne Klingborg, var drivande tillsammans med Fritz Fuchs och Erik Asmussen att börja tillhandahålla varor som var hantverksmässigt tillverkade i små serier med höga kvalitets- och skönhetskrav. Den här impulsen ledde så småningom fram till att Robyggebutiken öppnades. ”Det finns kopplingar både från morfars- och farfarssidan, man kan säga att det är ett arv jag förvaltar” säger Dag och tillägger ”se vad ett bisamhälle kan göra, bin är ju som bekant mycket spirituella varelser”.

Det är givetvis många utmaningar för Dag och Humanprogress att driva en butik och bokhandel. Men det som underlättar, menar Dag, är att Robygge och Humanprogress har en gemensam värdegrund; att kvalitet genomsyrar arbetet med både produkter och människor. Som exempel nämner Dag att Robygges produkter redan i tillverkningsleden innebär mening och glädje, att produkterna är fria från all form av exploatering av människor och miljö.

I Humanprogress olika boenden och i det socialterapeutiska arbetet utgår man från en människosyn som på ett liknande sätt betonar kvalitet och social hållbarhet.

Dag Klingborg

Innan vi avslutar samtalet tillägger Dag: ”Vi har också som ambition att anpassa och förbättra Robyggessortimentet efter vad de antroposofiska verksamheterna efterfrågar och vi hoppas givetvis på ett nära samarbete med läkepedagogiska och socialterapeutiska verksamheter.”

Vi önskar Dag och Humanprogress lycka till med sin nya uppgift.

Anders Rosenberg

Värnagarantin och dess UTVECKLING

Värnagarantin har vuxit fram ur ett behov av att lyfta fram och presentera det kvalitativa innehållet som finns i läkepedagogiken och socialterapin. Den gemensamma värdegrunden för Värnas verksamheter, Värnas kärnvärden, är utgångspunkten för det interna kvalitetsarbete som nu pågått i en strukturerad form sedan hösten 2017.

Värnas ändamålsparagraf

I Värnas ändamålsparagraf betonas att förbundets huvudsakliga syfte är att verka för antroposofisk läkepedagogik och socialterapi i Sverige och internationellt. Vidare understryks också att Värna har som syfte att främja samarbete, utveckla arbetsmetoder och stödja erfarenhets- och informationsutbyte samt att initiera utbildning och fortbildning.

Internationellt intresse

I den större internationella läkepedagogiska och socialterapeutiska gemenskapen finns ett intresse för Värnas kärnvärden, som bedöms vara unika i sitt slag, och man följer uppmärksamt Värnagarantins vidare utveckling. Värnas uppdrag är alltså att verka för antroposofisk läkepedagogik och socialterapi och genom att göra det främjas samarbete och utveckling av arbetsmetoder. Det leder i sin tur till utbyten av erfarenheter och information mellan verksamheter och vägen dit är riktade utbildningssatsningar.

Efter många diskussioner

Att utveckla Värnagarantin innebär att Värnas uppdrag uppfylls. Det har givetvis tagit sin tid att komma fram till vad garantin står för och ska innehålla. Det har inneburit flera år av förberedelser och diskussioner. Men den 18:e oktober 2017 gick en första workshop och utbildning av stapeln, där det första kärnvärdet bröts ner i tre frågeställningar som skulle kunna användas i en kollegial observation.

Månaden därpå, den 20:e november, inleddes den första observatörsutbildningen med material som arbetats fram i workshopen.

Punkt och krets

Frågeställningarna och materialet som arbetats fram knyter väl an till begrepp som ”andakten till det lilla” och ”punkt och kretsmeditationen” som lever i våra verksamheter.

Här finns en professionell kunskap som betonar det som sker i vardagen och som lägger stor vikt vid de små sammanhangen. Det finns en medvetenhet om hur de speglar hela verksamheten. Den kollegiala observationen sker utifrån enstaka, viktiga frågeställningar som har en potential att belysa hela den observerade verksamheten.

En första kollegial observation utfördes mellan Solåkrabyns och Saltå Bys dagliga verksamheter under början av 2018. Ett överlämningsmöte, där respektive verksamhets starka sidor och utvecklingsområden belystes, skedde senare under våren. Processen beskrevs grundligt på Värnas förbundsmöte 3:e maj samma år.

Ringar på vattnet

Efter semestrar och sommaruppehåll började en ny observatörsutbildning den 5:e september som sedan ledde fram till sex kollegiala observationer under septemberveckorna 38 och 39. Sammanlagt deltog fem verksamheter.

Den här gången skedde kollegiala observationer både på dagliga verksamheter och boendeenheter. De deltagande verksamheterna var Ensjöholms By i Norrköping, Staffansgården i Delsbo, Solåkrabyns filial i Strängnäs, Humanprogress boenden i Järna och Södertälje och Saltå By i Järna. Ett överlämningsmöte för dessa verksamheter kommer att ske den 25 oktober.

Till våren, i februari, kommer ytterligare en observatörsutbildning att börja och redan nu har Värnaverksamheter anmält intresse att vara med.

Anders Rosenberg

HEJ!

Jag har en bakgrund från AstraZenecas Inhouse byrå och arbetar nu i egen regi med layout och form på datorn. Bland annat med den här tidskriften – LäS, och det är både roligt och intressant.

Det gäller alltid att skapa nya kontakter när man är sin egen, så jag tyckte det skulle passa bra med en mindre presentation här och nu.

Positiv vardagstränande kreatör med glatt humör och lätt för att samarbeta kan stämma in på mig. Jag är flexibel och kan jobba hemifrån, på timmar eller i projekt.

Bland annat kan jag, som exempel, erbjuda beskrivning av verksamhet med foton, i form av häfte, A4-blad eller någon annan önskad form, förslag till annonstexter med bilder eller illustration.

Kanske skulle det vara enklare att ses och diskutera vad jag kan hjälpa er med. Det finns inget jobb som är mindre viktigt än något annat.

Ser fram emot att höra av er!

ÅSA HULT
asahult@yahoo.se

värnas kärnvärden

VÄRNAS kärnvärden

Människans spirituella dimension – grunden för vår människosyn

Människans jag –hennes individualitet, kan inte reduceras till att vara en produkt av yttre faktorer. Det biologiska arvet och den omgivande miljön skapar förutsättningar för livet men också begränsningar. Det som kännetecknar människan är hennes förmåga att bearbeta och förhålla sig skapande till både sina förutsättningar och sina begränsningar. Det finns i varje människa något unikt och oförutsägbart som kan betecknas som den spirituella kärnan i personligheten.

Livets RÖDA tråd

Det unika i människan uttrycks genom det individuella livsödet. I varje människas liv finns en röd tråd, tydlig eller otydlig, stundtals och bitvis kanske hoptrasslad. Alla människor har behov av att uppleva och se den egna röda tråden i livet, att gå sin egen väg, utan att bli motarbetad eller ifrågasatt. Det menar vi är grunden för all utveckling, oavsett funktionsnedsättning.

Individuellt liv i gemenskap

Gemenskapen är en livsavgörande faktor i det mänskliga livet. Att finna ett sammanhang där man hör hemma är en förutsättning för den egna utvecklingen. För personer med funktionsnedsättning är gemenskapen ofta viktig eftersom den ger trygghet, glädje och möjlighet att få vara den man är. Vi arbetar för att varje människa ska finna ett socialt sammanhang och är övertygade om att det bidrar till individens utveckling.

Ett skapande liv och arbetets betydelse

Det skapande elementet är nära förbundet med känslan av harmoni och välbefinnande. Därför vill vi göra det möjligt för varje individ att ge utlopp för sin inneboende kreativitet. Det kan handla om att sätta upp skådespel, att spela och lyssna på musik, att umgås med färger, textilier och andra material. Möjligheter till att vara skapande finns så väl i skolan som på våra arbetsplatser och i boendet.. I en vuxens människas liv är arbetet centralt. Att hitta en arbetsgemenskap, att få känna sig behövd, är särskilt viktigt för en person med funktionsnedsättning. Genom detta blir funktionsnedsättningen relativiserad och personen får möjlighet till ett rikt liv.

Lyhördhet och respekt för det individuella

Funktionsnedsättning ska inte likställas med utvecklingshinder. Bortom funktionsnedsättningen finns i varje människa en unik, utvecklingsbar kraft. Medarbetarens uppgift är att vara uppmärksam på varje individs inneboende förmåga och skapa möjligheter för var och en att uttrycka denna. Att visa respekt inför varje individuell utvecklingsväg och att vara lyhörd inför varje människas förutsättningar är grundläggande värden i vårt arbete.

Det livslånga lärandet

I mötet med personer med funktionsnedsättning blir medarbetarens egna tillkortakommanden inte så sällan uppenbara. Därmed blir medarbetaren direkt konfronterad med behovet av egen utveckling. De uppkomna svårigheterna blir till ett fruktbart gränsområde där ett möte sker och där fröet till vidare utveckling finns för bägge parter. Denna process är en naturlig del av arbetet och därför betonar vi särskilt värdet av detta ömsesidiga livslånga lärande.

En medvetet utformad miljö

En estetiskt tilltalande miljö har en stor betydelse för det själsliga välbefinnandet. Därför lägger vi vikt vid arkitektur, materialval, inredning och färgsättning, liksom vid till exempel gestaltade trädgårdar och promenadområden.

För den psykiska och sociala miljön menar vi att det är hälsobefrämjande med rytmiskt återkommande händelser. Det kan vara gemensamma morgonsamlingar, regelbundna och medvetet gestaltade måltider, högtidsstunder för att fira helger och årstidsfester. Denna rytm skapar ett lugn och en trygghet i tillvaron.

Att värna om det ekologiska sammanhanget är grundläggande för oss och ekologiskt/biodynamiskt odlade livsmedel är en självklarhet i våra verksamheter.

Foto Åsa Hult

ARIADNE ● ●
ARIADNE, Vassmolösa, Kalmar kommun.

Verksamhetens inriktning/tillstånd
- Daglig verksamhet
- Gruppbostad enligt LSS

Kontakt
Arbylund 101
388 94 Vassmolösa
Tfn 0480–361 02
info@ariadnes.nu
www.ariadnes.nu

ENSJÖHOLMS BY ●
Ensjöholms By, Norrköping.

Verksamhetens inriktning/tillstånd
- Gruppbostad enligt LSS
- Daglig verksamhet enligt LSS

Kontakt
Ensjöholms By
603 66 Norrköping
Tfn 011–28 94 50
ensjoholm@telia.com
www.ensjoholm.se

FRIDEBO ●
Fridebo, Järna, Södertälje kommun.

Verksamhetens inriktning/tillstånd
- Bostad med särskild service enligt LSS

Kontakt
Tiondebodsvägen 7
153 35 Järna
Tfn 08–551 713 33
kontoret@fridebo.com
www.fridebo.com

GULDFÄLLEN ● ●
Guldfällen, Järna, Södertälje kommun.

Verksamhetens inriktning/tillstånd
- Boende enligt LSS
- Daglig verksamhet
- Familjehemsvård

Kontakt
Skattgränd 8
153 35 Järna
Tfn 08–551 710 06
info@guldfallen.com
www.guldfallen.se

HAGANÄS ●
Haganäs, Järna, Södertälje kommun.

Verksamhetens inriktning/tillstånd
- Daglig verksamhet och gruppbostad enligt LSS
- Arbetsplatser i samarbete med arbetsförmedlingens rehabilitering
- Boende med personligt utformat stöd

Kontakt
Box 45
153 21 Järna
Tfn 08-551 521 77
info@haganas.se
www.haganas.se

HUMANPROGRESS ● ●
Humanprogress – Järna, Mölnbo och Södertälje.

Verksamhetens inriktning/tillstånd
- Boendelösningar för ungdomar och vuxna med speciella behov enligt LSS

Kontakt
Box 36
153 21 Järna
Tfn 070-962 04 01
info@humanprogress.se
www.humanprogress.se

JÄRNA AKADEMI
Järna Akademi erbjuder en fyraårig utbildning i Läkepedagogik och Socialterapi (LäS-utbildningen). Utbildningen är uppdelad i åk 1–3 och påbyggnadsåret.

Utbildningen syftar till att ge rätt kompetens i arbetet med funktionsnedsatta och lyfta fram den antroposofiska människokunskapen.

Kontakt
Kulturcentrum 25
153 91 Järna
Tfn 070–291 88 69, 070–325 89 90
info@jarnaakademi.se
www.jarnaakademi.se

KLOCKARGÅRDEN ●
Klockargården, Järna, Södertälje kommun.

Verksamhetens inriktning/tillstånd
- Socialterapeutisk daglig verksamhet enligt LSS

Kontakt
Södra Järnvägsgatan 26, 153 30 Järna
Tfn 08–551 700 04
info@klockargardenijarna.se
www.klockargarden.se

LINNEA OMSORG ● ●
Linnea Omsorg, Järna samt Skellefteå.

Verksamhetens inriktning/tillstånd
- Bostad med särskild service för vuxna enligt LSS
- HVB-boende

Kontakt
Box 65
153 22 Järna
Tfn 08–554 814 70
info@linneaomsorg.se
www.linneaomsorg.se

LUGNET ●
Lugnet, Munsö, Ekerö kommun, Mälaröarna.

Verksamhetens inriktning/tillstånd
- Daglig verksamhet enligt LSS
- Gruppbostad/egen bostad enligt LSS

Kontakt
Utholmsvägen 22-32
178 91 Munsö
Tfn 08–560 502 59
lugnet.munso@telia.com

MALMGÅRDEN VITA BERGEN ●
Malmgården, Stockholms kommun.

Verksamhetens inriktning/tillstånd
- Daglig verksamhet

Kontakt
Malmgårdsvägen 53
116 38 Stockholm
Tfn 08–641 58 94

MARGARETAGÅRDEN ●
Margaretagården, Mörsil, Åre kommun.

Verksamhetens inriktning/tillstånd
- Gruppbostad enligt LSS
- Daglig verksamhet enligt LSS

Kontakt
Kyrkvägen 7
830 04 Mörsil
Tfn 0647–66 44 75
info@margaretagarden.se
www.margaretagarden.se

MARIAGÅRDEN ●
Martinskolan, Farsta, Stockholms kommun.

Verksamhetens inriktning/tillstånd
- Boende enligt LSS
- Daglig verksamhet

Kontakt
Kassjö 455
905 31 Umeå
Tfn 090-390 14, 090-391 08
info@mariagarden.se
www.mariagarden.se

MARTINSKOLAN ● ●
Martinskolan, Farsta, Stockholms kommun.

Verksamhetens inriktning/tillstånd
- Grundsärskola F-9
- Korttidsverksamhet enligt LSS

Kontakt
Munstycksvägen 18
123 57 Farsta
Tfn 08–604 38 27
kansli@martinskolan.se
www.martinskolan.se

MIKAELGÅRDEN ● ●
Mikaelgården, Järna, Södertälje kommun.

Verksamhetens inriktning/tillstånd
- Elevhem med tillstånd enligt LSS och HVB
- Fristående grundskola
- Fristående grundsärskola
- Barn- och ungdomspsykiatri

Kontakt
153 91 Järna
Tfn 08–551 500 68
info@mikaelgarden.com
www.mikaelgarden.se

MORA PARK ● ●
Mora Park, Järna, Södertälje kommun.

Verksamhetens inriktning/tillstånd
- Förskola
- Grundsärskola (waldorfpedagogisk)
- Fritids
- Elevhem enligt LSS
- Korttidsboende

Kontakt
Mora 8
153 95 Järna
Tfn 08–551 700 34
info@morapark.se
www.morapark.se

MÅLARGÅRDEN ●
Målargården, Södertälje och på Mörkö.

Verksamhetens inriktning/tillstånd
- Boende med service enligt LSS

Kontakt
Stiftelsen Ny c/o Laurens AB
Box 104, 153 22 Järna
info@stiftelsenmalargarden.se

NORRBYVÄLLE GÅRD ● ●
Norrbyvälle Gård, Järna, Södertälje kommun.

Verksamhetens inriktning/tillstånd
- Daglig verksamhet enligt LSS
- Gruppbostad enligt LSS
- Boende med service enligt LSS

Kontakt
Skäve 9
153 31 Järna
Tfn 08–551 786 00
info@norrbyvalle.se
www.norrbyvalle.se

NOVALISGYMNASIET ●
Novalisgymnasiet, Järna, Södertälje kommun.

Verksamhetens inriktning/tillstånd
- Gymnasium; Estetisk inriktning, Introduktionsprogram
- Gymnasiesärskola; Waldorfpedagogisk inriktning, Individuellt program

Kontakt
Södra Järnvägsgatan 10
153 30 Järna
Tfn 08–551 746 60
kontoret@novalisgymnasiet.se
www.novalisgymnasiet.se

RASMUSBYN ●
Torpa 222, Nora, Örebro kommun.

Verksamhetens inriktning/tillstånd
- Daglig verksamhet enligt LSS
- Gruppboende enligt LSS

Kontakt
Ringgatan 6
703 42 Örebro
Tfn 072–512 78 80 (Ihrene Söderlind, verksamhetsledare)
www.rasmusbyn.se

SALTÅ BY ● ●
Saltå By, Järna, Södertälje kommun.

Verksamhetens inriktning/tillstånd
- Grundsärskola åk 7–10
- Gymnasiesärskola
- Elevboende LSS enligt 9§8
- Korttidstillsyn enligt §9:7
- Korttidstillsyn LSS 9§7, LSS 9§6
- Daglig verksamhet
- Vuxenboende LSS enligt 9§9
- Egen vuxenbostad enligt LSS

Kontakt
Saltå 17
153 91 Järna
Tfn 08–551 501 49
info@saltaby.se
www.saltaby.se

SANNA GÅRD ●
Stiftelsen Sanna, Fjugesta, Örebro kommun.

Verksamhetens inriktning/tillstånd
- Daglig verksamhet enligt LSS
- Gruppboende enligt LSS

Kontakt
Letstigen 36
716 31 Fjugesta
Tfn 0585–106 00
stiftsanna@telia.com
www.stiftelsensanna.se

SKOGSGÅRDEN HAJDES ●
Hajdes, Fröjel, Gotland.

Verksamhetens inriktning/tillstånd
- Daglig verksamhet
- Eget boende enligt LSS

Kontakt
Fröjel L:a Hajdes 715
623 55 Klintehamn
Tfn 0498–69 11 10
hajdes@hajdes.se • www.hajdes.se

SOLBERGA BY ● ●
Solberga, Järna, Södertälje kommun.

Verksamhetens inriktning/tillstånd
- Elevhemsboende enl. LSS §9:8
- Korttidsvistelse (avlastning) enligt LSS §9:6
- Korttidstillsyn för barn över 12 år enl. LSS §9:7
- Waldorfsärskola årskurs 1-9

Kontakt
Solberga 27
153 91 Järna
Tfn 08–551 501 26
info@solbergaby.se
www.solbergaby.se

SOLÅKRABYN ●
Solåkrabyn, Järna och Mölnbo samt
Stallarholmen, Strängnäs.

Verksamhetens inriktning/tillstånd
- Daglig verksamhet enligt LSS
- Gruppbostad/egen bostad enligt LSS

Kontakt
153 91 Järna
Tfn 08–551 536 01
info @solakrabyn.se
www.solakrabyn.se

STAFFANSGÅRDEN ●
Staffansgården, Delsbo, Hudiksvalls kommun.

Verksamhetens inriktning/tillstånd
- Daglig verksamhet enligt LSS
- Gruppbostad/egen bostad enligt SoL och LSS

Kontakt
Furugatan 1
820 60 Delsbo
Tfn 0653–168 50
info@staffansgarden.com
www.staffansgarden.com

STEGEHUS ● ●
Stegehus, Norrköpings kommun.

Verksamhetens inriktning/tillstånd
- Fristående Waldorfpedagogisk grund- och grundsärskola åk 5–9
- Elevhem med tillstånd enligt HVB och LSS

Kontakt
Stegehus
610 30 Vikbolandet
Tfn 0125–510 36
info@stegehus.com
www.stegehus.com

STIFTELSEN KOALAN ●
Bresätter Irisbo, Söderköping.

Verksamhetens inriktning/tillstånd
- Daglig verksamhet enligt LSS
- Gruppbostad enligt SoL och LSS

Kontakt
Bresätter Irisbo
614 93 Söderköping
Tfn 070–62 99 14

SYRSAGÅRDEN ●
Syrsagården, Edsbruk, Västerviks Kommun.

Verksamhetens inriktning/tillstånd
- Daglig verksamhet enligt LSS
- Gruppbostad enligt LSS

Kontakt
Söderskogen
590 98 Edsbruk
Tfn 0493–400 00
info@syrsagarden.se
www.syrsagarden.se

SÅNEBY VIK ●
Såneby, Vikbolandet, Norrköpings kommun.

Verksamhetens inriktning/tillstånd
- Daglig verksamhet enligt LSS
- Gruppbostad enligt LSS

Kontakt
Såneby Skola
610 28 Vikbolandet
Tfn 070–838 52 96
info@saneby.se
www.saneby.se

TELLEBY VERKSTÄDER ●

Telleby Verkstäder, Järna, Södertälje kommun.
Verksamhetens inriktning/tillstånd
- Daglig verksamhet enligt LSS

Kontakt
Prästgårdsvägen 70
153 35 Järna
Tfn 08–551 743 20
info@telleby.com

TUNAPACK ●
Tunapack, Järna, Södertälje kommun.

Verksamhetens inriktning/tillstånd
- Daglig verksamhet enligt LSS
- Produktionsinriktad arbetsplats för personer med funktionsnedsättning

Kontakt
Tuna Box 68
153 30 Järna
Tfn 08–551 731 05
info@tunapack.se
www.tunapack.se

VINDROSEN ● ●
Vindrosen, Vollsjö, Sjöbo kommun.
Verksamhetens inriktning/tillstånd
- Grundsärskola
- Gymnasiesärskola
- Elevhem enligt LSS
- Daglig verksamhet
- Korttidsvistelse och korttidsboende

Kontakt
Vallarumsvägen 143-12
275 68 Vollsjö
Tfn 0416–322 12
info@stiftelsenvindrosen.se
www.stiftelsenvindrosen.se

ÅBYKULLE ●
Åbykulle, Hölö och Järna, Södertälje kommun.

Verksamhetens inriktning/tillstånd
- Daglig verksamhet enligt LSS
- Gruppbostad/egen bostad enligt LSS

Kontakt
Skälby 6
153 92 Hölö
Tfn 08–551 711 80
info@abykulle.se
www.abykulle.se

ÅRSTA GÅRD ● ● ●
Årsta Gård, Årsta, Stockholms kommun.

Verksamhetens inriktning/tillstånd
- Grundsärskola (läkepedagogisk)
- Fritidsverksamhet
- Gymnasiesärskola
- Elev- och korttidshem enligt LSS
- Daglig verksamhet enligt LSS
- Egen vuxenbostad enligt LASS

Kontakt
Svärdlångsvägen 16
120 60 Årsta
Tfn 08–722 16 00
info@arstagard.se • www.arstagard.se

VÄRNA

Förbundet för antroposofisk läkepedagogik & socialterapi
boende, utbildning & arbete.

Värna är en sammanslutning av 35 läkepedagogiska och socialterapeutiska verksamheter som erbjuder boende, utbildning och arbete för barn, ungdomar och vuxna med särskilda behov.

VÄRNAS SYFTE

Värnas syfte är att vidareutveckla arbetsmetoder i läkepedagogik och socialterapi samt att förmedla kunskaper om inriktningen. Läkepedagogik och socialterapi bygger på den antroposofiska människokunskapen som är spridd i ett trettiotal länder och har funnits i Sverige sedan 1935.

VÄRNA FÖR DIG

På vår hemsida **www.värna.se** hittar du mer information om Värnas verksamheter. Här kan du se lediga platser, lediga tjänster och vår verksamhetsförteckning.

Kontakta oss gärna för mer information
Värnas kansli anders@varna.nu • paula@varna.nu • 08–551 715 30

Foto Åsa Hult